

Sprisahanecké myslenie v „cenzurovanom“ diele Richarda Milleta

JÁN DRENGUBIAK

Pod pojmom cenzúra si väčšina ľudí predstaví jej najpôvodnejšiu formu, ktorej definíciu môžeme nájsť aj v *Slovníku súčasného slovenského jazyka*: „úradné skúmanie obsahu písaných a tlačených materiálov; obmedzenie alebo zákaz informácií určených na zverejnenie“ (2006, 414). Takto definovaná cenzúra sa tradične spája s nedomokratickými režimami, a preto je na prvý pohľad zarážajúce spomínať ju v súvislosti s francúzskym autorom na začiatku 21. storočia. Teoretická diskusia o cenzúre je však oveľa bohatšia a rozlišuje medzi takzvanou tvrdou formou (zákaz) a rôznymi podobami mäkkej či novej cenzúry (*new censorship*), ktorá je vlastná aj súčasnej západnej demokratickej spoločnosti. Patria pod ňu rôzne mechanizmy regulácie politickej, kultúrnej a literárnej komunikácie (Wögerbauer 2012, 10 – 11). Aj niektorí spisovatelia upozorňujú, že cenzúra môže mať skryté podoby, a jedným z nich je Richard Millet (nar. 1953), ktorý od svojho debutu v roku 1981 doteraz vydal približne päťdesiat diel (románov, esejí a i.). Otázku cenzúry u Richarda Milleta vnímame ako súčasť širšieho problému, ktorým je tzv. konšpiratívne alebo sprisahanecké myslenie.

Richard Millet bol dlho známy svojimi katolíckymi a pravicovými postojmi, ale vždy o sebe tvrdil, že je apolitický, nikdy nikoho nevolil a nefiguruje ani vo voľičských zoznamoch¹ (Giocanti 2009, 264). Nezávisle od týchto tvrdení Milletove texty odhaľujú autora s extrémne pravicovou a antidemokratickou politickou agendou, pevne ukotvenou v konšpiračných teóriách. Naším primárnym cieľom je analyzovať dynamiku premien, ktoré autora postupne viedli ku konšpiratívne mysleniu a k extrémistickým postojom. Budeme chronologicky mapovať jednotlivé etapy tohto vývinu, pričom sa oprieme o znaky sprisahaneckého myslenia podľa Richarda Hofstadtera (1964). Pokúsime sa identifikovať moment, od ktorého môžeme o Milletovi hovoriť s dostatočnou určitosťou ako o zástancovi konšpiračných teórií. Sústredíme sa tiež na situáciu, keď bolo konšpiratívne myslenie konfrontované s vonkajšou realitou, teda keď autorove postoje vyvolali búrlivú reakciu okolia. Bude nás zaujímať povaha diaľógu i jeho rozuzlenie.

KONŠPIRATÍVNE MYSLENIE

Základné atribúty konšpiratívneho myslenia opísal už v roku 1964 Richard Hofstadter v práci „*The Paranoid Style in American Politics*“ (Paranoidný štýl v americkej politike). Autor upozorňuje, že nepoužíva pojem paranoja v psychiatrickom

význame. Pod paranoidným štýlom rozumie spôsob myslenia, ktorý sa vyznačuje zveličovaním, podozrievavosťou a konšpiratívnymi predstavami. Hofstadtera neza-ujíma pravdivosť výrokov, ktoré sú predmetom paranoidného myslenia, ale spôsob, akým im konkrétna osoba verí. Nezáleží mu ani na tom, či ide o konšpiráciu, ktorej verí ľavica alebo pravica (77). Na rozdiel od Hofstadtera budeme namiesto pojmu paranoidný štýl používať výstižnejšie označenie sprisahanecké alebo konšpiratívne myslenie (Panczová 2015, 187). Sprisahanecké myslenie sa podľa Hofstadtera vyznačuje niekoľkými znakmi. Prvým je používanie apokalyptickej rétoriky. Stúpenec sprisahaneckej teórie hovorí o smrti civilizácie a politického systému, ako aj o rozklade hodnôt. Seba vníma ako ochrancu tradície a proroka, ktorý musí ostatným zvestovať pravdu, pretože ju sami nevidia. Druhým znakom konšpiratívneho myslenia je jeho militantný charakter: vo svete sa odohráva boj medzi dobrom a zlom. Protivník, ktorý je nemorálny a bez zábran, musí byť odstránený, pretože spolupráca s ním je nemožná. Iba zástanca konšpirácie sa riadi pravdivými hodnotami. Tretím znakom je formulácia nedosiahnuteľných cieľov, ktoré, ak sa nenaplnia, ďalej prehľbujú sprisahanecké myslenie. Štvrtým znakom je napokon pedantná, zdanlivo vecná argumentácia, ktorá však vedie k iluzórnym záverom (82 – 83).

MILLETOVE ÚVAHY O JAZYKU AKO PREKURZOR KONŠPIRATÍVNEHO MYSLENIA

Richard Millet zaznamenal prvý výraznejší úspech v roku 1994, keď získal prestížnu cenu v kategórii esejistika Francúzskej akadémie vied (Le Prix de l'Essai) za zbierku *Le sentiment de la langue* (Cit pre jazyk, [1993] 2003a). Definitívnu verziu zbierky z roku 1993 tvoria tri knihy, ktoré Millet vydal v rokoch 1986 (12 esejí), 1990 (15 esejí) a 1993 (17 esejí). Niektoré z esejí sa venujú hudbe, iné sa zaoberajú umením všeobecne, ďalšie možno považovať za intímnu spoveď autora či jeho spomienky na Blízky východ. Najvýraznejšou z tém je však jazyk. Millet sa vyznáva z citu pre jazyk, ktorý chápe ako nostalgiiu za históriou francúzskeho jazyka a za všetkým, čo v jazyku dnes vytvára „nekonečné šumenie etymológie“ (35), vrátane „chýb, jedinečných zvrátov, zvláštností, zastaraných výrazov či idiolektov spisovateľov v minulosti“ (29). Chyby a nepravidelnosti, ktoré Millet obdivuje na jazyku minulých generácií, mu prekážajú na súčasníkoch. Vyjadruje odpor voči všetkým, čo „zraňujú“ jazyk tým, že „píšu zle“ (48) a nemajú pred jazykom nijaký „rešpekt“ (29). Neznepokojuje ho iba jazykový prejav mladých, ale i novinárska a spisovateľská nedbalosť. Podľa Milleta si však jazyk nevážia ani tí, ktorí chcú vytvoriť akýsi novodobý štandard, tzv. normalizovaný jazyk. Normalizovaný jazyk je podľa Milleta škaredý a nemá s normami nič spoločné, pretože je legitimizáciou nespisovného jazyka mladej generácie. Táto „kreolčina“, ktorú preberajú a ďalej šíria médiá, sa vyznačuje rozbitím tradičnej syntaxe, miešaním hovorových zvrátov, argotu, slovných hračiek a predovšetkým používaním anglických slov a fráz. Výsledkom týchto tendencií je „vyčistený, utilitárny [épuré] jazyk“ (186), ktorý Millet pokladá za opak „rýdzeho, čistého [pur] jazyka“, teda jazyka v celej historickej jedinečnosti (Drengubiak 2012, 26).

V starších esejach Millet považoval za útok na jazyk všeobecnú neschopnosť písať a hovoriť kultivovane, ale rok 1990 mu dal dôvod nazdávať sa, že ofenzíva proti

jazyku bola inštitucionalizovaná. Francúzska akadémia v tomto roku zverejnila návrh reformy pravopisu.² Napriek konzervatívnemu charakteru ju Millet odmietol ako „ústupok nátlakovým skupinám, technokratom, nekultúrnym ľavicovým ideológom, demagógom, neschopným učiteľom“ (2003a, 185). Za hlavný dôvod existencie reformy Millet považuje politickú korektnosť, ktorú tu vo svojom diele spomína po prvý raz vôbec. V pôvodnom význame je politická korektnosť spôsob vyjadrovania, ktorý sa zámerne vyhýba používaniu hanlivých výrazov pre označenie etnických, sociálnych skupín alebo menšín. Millet však v politickej korektnosti vidí nástroj znehodnocovania jazyka: vedie k „eufemizácii“ (250), či inak povedané, k „totálnemu zjednodušeniu jazyka“ (268). V origináli Millet používa slovo *totalisante*, ktoré implikuje aj význam diktatúry. Napriek náznakom, že podľa autora politická korektnosť sleduje totalitné praktiky – diktuje, ktoré slová je potrebné odstrániť z diskurzu –, Millet ju zatiaľ explicitne s cenzúrou nespája. Prichádza však k záveru, že zástancovia politickej korektnosti vedú proti jazyku vojnu, a keďže ho nemá kto brániť, tejto úlohy sa zhostí sám Millet. Jeho prvým nástrojom obrany je kultivovať jazyk v románovej tvorbe, napríklad aj v tzv. malej čiernej trilógii: *L'angélus* (Anjel Pána, 1988), *La chambre d'ivoire* (Slonovinová izba, 1989) a *L'écrivain Sirieix* (Spisovateľ Sirieix, 1992). V troch krátkych románoch, rovnako ako v esejach, rezonujú otázky jazyka, tvorby a umenia všeobecne, ale autor na ne nazerá z užšej, osobnej, ba až intímnej perspektívy.

RICHARD MILLET PROROKOM APOKALYPSY

Medzi rokmi 1993 a 2003 Millet vydal sériu románov, a esejam sa prakticky vôbec nevenoval. Nosnými dielami tohto obdobia sú romány tzv. siomskej (alebo corrèzskej) trilógie, pomenovanej podľa fiktívnej dediny Siom, situovanej do departmentu Corrèze vo Francúzskom stredohorí: *La gloire des Pythre* (Sláva rodu Pythrovcov, 1995), *L'amour des trois soeurs Piale* (Láska troch sestier Pialových, 1997), *Lauve le Pur* (Čistý Lauve, 2000). Trilógiu autor postupne rozšíril o niekoľko kratších epických útvarov, ale aj o čitateľsky najúspešnejší, šesťstostranový opus *Ma vie parmi les ombres* (Môj život medzi tieňmi, 2003b).

Prvé dva diely trilógie rozprávajú príbeh vymierajúcej dedinskej komunity. Dedinčania – vrátane personálnych rozprávačov – si uvedomia, že ich spôsob života je odsúdený na zánik až vtedy, keď je koniec neodvratný. Román *Lauve le Pur* prenáša myšlienku úpadku z dediny do francúzskej metropoly a dáva mu univerzálnejšiu platnosť. Svedkom zániku západnej civilizácie je Thomas Lauve, ktorý rozpráva svoje zážitky hŕstke ešte žijúcich siomských žien. Rozvádza tematiku prisťahovalcov z bývalých francúzskych kolónií, a hoci ide o druhú a tretiu generáciu, vníma ich ako cudzí element. Sú nositeľmi skazy a okupujú parížske predmestie s príznačným názvom Helles (evokujúcim anglické slovo *hell*). Peklo pripomína aj zostup rozprávača do podzemia parížskeho metra a apokalyptický rozmer príbehu umocňuje i to, že sa odohráva len „pár týždňov pred koncom storočia“ (2000, 13).

Výrazná apokalyptická obraznosť, predzvesť konca civilizácie (Drengubiak 2012, 109, 139), typická pre sprisahanecké myslenie, sa u Milleta objavila znovu v roku 2007, v románe *Dévoration* (Pohlcovanie). Rozprávač, bývalý učiteľ, sa vracia do

Siomu a zisťuje, že neďaleko dediny sa usadila skupina tureckých imigrantov. Učiteľ ich označuje ako „nebezpečných Saracénov, Maurov“ (214) či „nepriateľov Európanov“ (145). Spája ich príchod s miešaním kultúr a rás, čiže so smrťou tzv. západnej civilizácie (268). Pôvodné obyvateľstvo už viac nedokáže zabezpečiť potomstvo, ale zo spojenia s cudzincami môžu vzniknúť iba „bizarné kreatúry a monštra“ (191). Záver románu možno čítať ako proroctvo, že západnú civilizáciu už nie je možné zachrániť. Tematicky sa román približuje aj na Slovensku známemu autorovi Michelovi Houellebecqovi. Zatiaľ čo Houellebecq sa usiluje o tzv. plochý (*plat*) štýl bez akýchkoľvek príkras (Malinovská 2010, 147, 149), Milletov naratívny štýl je sofistikovanej a pripomína Faulknera či Prousta.

Hoci prítomnosť apokalyptickej obraznosti nemožno označiť za definitívny obrat ku konšpiratívne mysleniu, v románe nie je žiaden alternatívny rozprávačsky rámec, podľa ktorého by bolo možné oddeliť ideologickú pozíciu autora od ideologickej pozície rozprávača. Sám autor napokon priznáva, že jeho tvorba je jednoliaty celok, v ktorom je hranica medzi fiktívnymi a nefiktívnymi textami nejasná a priechodná: každý román je balansovaním na hranici s autobiografiou (2004, 22) a autobiografické diela sú natoľko „prestúpené fikciou [...], že sa v ktoromkoľvek momente môžu na fikciu obrátiť“ (23).

IDENTIFIKÁCIA NEPRIATEĽA

Otázka zániku civilizácie rezonovala u Milleta po roku 2003 aj v textoch esejistického charakteru, ktoré vydáva takmer výlučne knižne. Túto zmenu ohlásila reedícia zbierky *Le sentiment de la langue* s novým predhovorom. Millet v ňom obviňuje „ideológov nového poriadku“ (2003a, 10), čiže všetkých, čo šíria liberálne hodnoty, zo spoluzodpovednosti za úpadok spoločnosti. Millet tu prvýkrát použil slovné spojenie „nový poriadok“ ako alúziu na Nový svetový poriadok (*New World Order*), sprisahaneckú teóriu známu od polovice 20. storočia (Knight 2003, 536), ku ktorej sa prihlásil neskôr.

Millet sa vrátil k otázke zodpovednosti za úpadok spoločnosti aj v samostatne vydanéj eseji *Le dernier écrivain* (Posledný spisovateľ) z roku 2005. Staví sa v nej do pozície posledného bojovníka za tradičné hodnoty, posledného skutočného spisovateľa, ktorý ako jediný pozná pravdu a musí ju zvestovať ostatným. Trápi ho, že prišiel na svet príliš neskoro na to, aby ho zachránil (2005a, 36). Smrť Západu je v eseji nespochybnaným faktom a Millet vyvodzuje záver, že ak z nej „profitujú hlavne bieli anglosaskí protestanti“ (30), musia byť za ňu zodpovední. Jedným z nástrojov dosiahnutia anglosaskej dominancie je „americká kreolizácia spoločnosti“ (30). Autor ňou myslí amerikanizáciu, pričom slovom *kreolizácia* pridáva označeniu negatívnu asociáciu, ktorá odkazuje na zmiešaný a zjednodušený, čiže podľa Milleta podradný jazyk i kultúru. Druhým nástrojom šírenia úpadku západnej kultúry je demokratizácia. Slovo má v Milletovom slovníku výrazne negatívne konotácie. Odkazuje na vládu všetkých bez rozdielu, teda aj tých, ktorých autor považuje za nevzdelaných hlupákov. Jej konečným cieľom je vytvorenie plytkej, povrchnej kultúry, ktorú Millet nazýva „horizontálnou“ (21). Tá má nahradiť a odstrániť pôvodnú kultúru s bohatým „vertikálnym“ členením, t. j. tradičný hierarchický model spoločnosti s katolíckym

hodnotovým systémom (17), implikujúcim existenciu jedinej pravdy, ktorej garantom je Boh, elít, ktoré tieto hodnoty bránia, ako i tých, ktorí sú elitami usmerňovaní. Millet, samozvaný „posledný spisovateľ“ a ochranca kultúry, tvrdí, že bojuje „sám proti všetkým, pretože patrí k novej menšine: beloch, muž, rodený Francúz [*Français de souche*], katolík a heterosexuál“ (29). Millet sa cíti utláčaný a v menšine, pretože dnešný spoločenský diskurz už neurčuje tzv. elita (katolícki heterosexuálni belosi), s ktorou sa stotožňuje.

V roku 2005 Millet rozvinul myšlienky z eseje *Le dernier écrivain* aj v sérii rozhovorov publikovaných pod názvom *Harcèlement littéraire* (Literárne obťažovanie). V textoch pozorujeme posun k sprisahaneckému mysleniu v dvoch detailoch. Millet prvýkrát explicitne označil fenomén politickej korektnosti ako „šelmu totalitarizácie“ (2005b, 74). Pomenovanie, so zrejším odkazom na apokalypsu, privádza Milleta k ďalším úvahám o totalitných režimoch: „rodia sa z jednoduchých myšlienok“ (171) a „všetky sa začínajú zahmlievaním, falzifikovaním a ničením historickej pamäti“ (59), čiže tým, čo je podľa autora obsiahnuté v agende politickej korektnosti. Druhou dôležitou zmenou oproti predchádzajúcim textom je doplnenie idey, že veľkí spisovatelia – seba nevyvímajúc – sú nenahraditeľní, pretože odhaľujú pravdu (55). Millet rozvíja myšlienku úvahou o morálke: „som sám sebe morálnou autoritou“ (49), ktorá je logickým vyústením frázy „sám proti všetkým“ (2005a, 29), a umožňuje autorovi ignorovať akýkoľvek pokus o konfrontáciu s jeho názormi. Millet si vytvára vlastný svet, v ktorom všetky dôkazy podporujúce vlastné nazeranie na svet vníma ako pravdivé a ostatné môže odmietnuť ako útok na pravdu. Táto zmena vedie k čiernej-bielej optike a myslenie sa dostáva do akejsi radikalizovanej alternatívnej reality, z ktorej už nedokáže uniknúť. Nazdávame sa, že práve po roku 2005 nastal najvýznamnejší zlom v Milletovom myslení, korešpondujúci s obdobím, keď sa autor na určitý čas odmlčal.

MILLET VO VOJNE PROTI „SYSTÉMU“ A MILITARIZÁCIA DISKURZU

Tri roky po *Harcèlement littéraire*, v roku 2008, vyšla Milletova najmenej koherentná kniha *L'opprobre, essai de démonologie* (Potupa, esej o démonológii). Tvoria ju útržky myšlienok, fragmenty argumentov, obľúbené citáty klasikov. Autor priznáva, že dielo vznikalo po osobnej kríze, ktorá ho viedla k „premysleniu základných princípov svojej existencie“ (11). Už v úvodnej časti textu čitateľovi neuniknú známky pochybností: „Čo ak som nepriateľom ja? Čo ak ma démoni nútia vydávať sa za ‚fašistu‘, ‚reakcionára‘, ‚rasistu‘?“ (20). Pochybnosti vzápätí vystrieda ešte pevnejšie presvedčenie o vlastnej jedinečnosti a triezvosti názorov: autor sa považuje za hlas pravdy (11, 20, 46).

Táto kniha je viac než len ukážkou nekonzekventnej argumentácie. Je vyhlásením vojny: „som vo vojne [...] nemôžem byť priateľom tých, ktorí ku mne prístupujú s predsudkami“ (21). S témou vojny sa aj autorov slovník stáva militantnejší. Za nepriateľov označuje tých, čo sa ho vraj pokúšali „presvedčiť, že nemá žiadneho nepriateľa“ alebo že je „paranoidný“ (12). Konštatuje, že „bojuje proti Démonovi“, ktorého služobníkmi sú predstavitelia „mäkkej totality“ (16). Ich taktikou je „demonizovať druhých“ (21), čiže vytvárať nepriateľov z tých, čo podľa Milleta hovoria

pravdu. Autor sa v závere knihy vracia k svojim dvom tradičným protivníkom, amerikanizácii a islamizácii sveta: „Nie je nemožné [*il n'est pas impossible*], že atentáty z 11. septembra zinscenovali Američania za podpory saudskeho kapitálu, a nie je nepochybniteľné ani to, že Američania skutočne pristáli na Mesiaci“ (52). Výrokom Millet zreteľne vymedzil rámec svojho uvažovania hneď dvomi konšpiračnými teóriami.³ Okrem toho po prvýkrát použil označenie „Systém“ (2008, 20, 47, 55, 57) s veľkým začiatočným písmenom. Ak bol doteraz „systém“ všeobecným označením fungovania politického a kultúrneho života, v *L'opprobre* sa z neho stáva organizovaná entita, Démon, ktorého cieľom je zabrániť autorovi v šírení pravdy. V súvislosti s konšpiračnými teóriami je signifikantné rozšírenie „nového poriadku“ na „nový morálny poriadok“ (2008, 25), ku ktorému smerujú aktivity „Systému“.

V roku 2011 Millet vydal dve knihy, *Fatigue du sens* (Únava významu, 2011a) a *Arguments d'un désespoir contemporain* (Argumenty súčasnej beznádeje, 2011b), ktorých spoločnou črtou je premenovanie Systému z *L'opprobre* na *Nouvel Ordre moral*, čiže Nový morálny poriadok (2011b, 101; 2011a, 150). Veľké písmená v pomenovaní Millet píše rovnako ako v *Nouvel Ordre mondial* (Nový svetový poriadok), čím len zdôrazňuje ich príbuznosť a o rok ich už používa ako synonymá. Okrem tejto zmeny je politická korektnosť priamo spojená s totalitnými praktikami: „stala sa ideologickým nástrojom štátu“ (2011b, 102) a „jej sila tkvie v nátlakových metódach a kontrole jazyka, ako ich používali iba totalitné režimy v minulosti“ (129).

DÔSLEDNÁ ARGUMENTÁCIA S POCHYBNÝMI ZÁVERMI

Jeseň 2012 sa vo Francúzsku niesla v znamení búrlivej aféry, ktorú vyvolal Milletov text *Éloge littéraire d'Anders Breivik* (Literárna chvála Andersa Breivika, ďalej iba *Éloge*). Dvadsaťstranový *Éloge* vyšiel ako prídavok k esejistickému textu *Langue fantôme* (Vidina jazyka, 2012c). V rovnaký deň Millet vydal ešte dve ďalšie knihy – román *Intérieur avec deux femmes* (Interiér s dvomi ženami, 2012a) a ďalší esejistický text *De l'antiracisme comme terreur littéraire* (O antirasizme ako literárnom terorizme, 2012b). Texty po argumentačnej stránke súvisia, na čo poukázal aj sám autor.

Román *Intérieur avec deux femmes* opisuje milostné fantázie starnúceho spisovateľa, ktorý je zjavnou autobiografickou projekciou Milleta, cestou na literárne podujatie v Holandsku. Cesta vlakom cez mestá, v ktorých si postava všima rastúce minarety, rámcuje príbeh a slúži ako zámienka pre uvažovanie o islamizácii Európy. Stretnutie so spisovateľmi zase rozprávač „v exile“ (40) – hoci sa narodil, žije a píše vo Francúzsku – využije na vyjadrenie svojho opovrhnutia súčasnou tvorbou a autormi (45 – 46), ktorých prirovnáva k potkanom (78). Milletove postoje z esejí prenikajú do románového textu viac ako kedykoľvek predtým, ale literárna kritika nikdy neútočila na autorov beletristický text pre kontroverzné vyjadrenia postáv či rozprávača.

Oddelovanie literárnej a predmetnej reality, ktoré Milletovi zaručuje nedotknuteľnosť, si autor nemôže nárokovať v textoch esejistického charakteru. *De l'antiracisme comme terreur littéraire* možno v kontexte troch kníh čítať ako anticipovanú reakciu na Breivika. Text sumarizuje realitu skresľujúce závery z predchádzajúcich kníh: väčšina je menšina (21), demokracia je totalitou (55, 68) a antirasizmus je rasizmom (12). Podľa Milleta je totiž v súčasnosti väčšina diskriminovaná na úkor

menších. Skutočným cieľom Milletovho deformovania reality je pripraviť čitateľskú verejnosť na záverečný obrat: ľudia obviňovaní z krajnej pravicovej rétoriky hovoria pravdu a skutočnými fašistami sú tí, ktorí ich obviňujú (86 – 89). Túto logiku autor vzápätí preberie v eseji o Breivikovom prípade (2012c, 110) i napriek tomu, že sám Breivik počas súdneho procesu použil nacistický pozdrav, čím rozptýlil akékoľvek pochybnosti o ideológii, ktorú reprezentuje. Kniha anticipuje *Éloge* aj tým, že Millet v nej poukazuje na svoju nestrannosť a nárokuje si absolútnu slobodu slova: „prácou spisovateľa je vidieť a ukazovať [pravdu]“ (43) a „písať za každých okolností to, čo vidí“ (92). Autor napokon predpovedá aj to, že jeho texty vyvolajú mediálnu vojnu. Podľa Milleta však jeho protivníci nebudú mať žiadne presvedčivé argumenty: „[c]hcú ma zabiť, pretože som vo vojne [...] bez procesu, iba obviňujú“ (54 – 58).

Ďalším textom, na ktorý priamo nadväzuje pamflet o Breivikovi, je *Langue fantôme*. Text je vyvrcholením úvah o cenzúre, ktorej najúčinnějšími prostriedkami sú nadprodukcía, digitalizácia a banalizácia literatúry. Autor túto myšlienku prvýkrát načrtol už v *L'enfer du roman* (Peklo románu, 2010). Aj Milletovi muselo byť zrejmé, že napriek tomu, že neustále upozorňuje na cenzúru, mu nikto nikdy nebránil vydať knihy. Ak všemocný nepriateľ, démonický Systém, predsa len cenzuruje, potom postupy, ktorými uplatňuje cenzúru, musia byť prefíkanejšie než obyčajný zákaz. Týmto prostriedkom je tzv. americký postliterárny román (autor sem radí takmer celú súčasnú tvorbu, predovšetkým bestsellery a detektívne romány), masovo produkovaný brak, ktorý slúži na ukrytie, čiže de facto likvidáciu kvalitnej tvorby. Na to, aby dnes nikto nečítal dielo, nie je potrebné ho zakázať ani odstrániť ako kedysi, pretože vo veľkej produkcii kníh sa kvalita ťažko hľadá (2012c, 15). Takýto typ cenzúry sa dá podľa Milleta prekonať iba tak, že ľudia začnú knihu čítať, no aby ju mohli začať čítať, musia o nej vedieť. V súvislosti so zviditeľnením hovorí autor o potrebe „vyvolať výmenu názorov“, pričom upozorňuje, že každá taká výmena bude vyzerať ako „provokácia“ (50). Výmena názorov napriek pomenovaniu nemá s dialógom nič spoločné. Ten si Millet neželá, pretože ho „vo vojne bez mena“ (96) považuje za nemožný. Millet uzatvára *Langue fantôme* vyhlásením, že chce vyvolať „démona strachu“ (99), a preto keď neskôr v reakcii na text o Breivikovi povie, že nechcel provokovať, klame a usvedčuje ho vlastný text.

Zo všetkých textov z roku 2012 sa podarilo vyvolať „démona strachu“ iba pamfletu *Éloge*. Jednou z Milletových obranných stratégií je tvrdiť, že jeho slová sú vytrhnuté z kontextu, a preto text sumarizujeme podrobnejšie ako ostatné. Hneď v úvode Millet obdivuje „formálny perfekcionizmus“ (103) Breivikovho činu: pripomeňme si, že Anders Breivik 22. júla 2011 zabil počas bombového útoku v Osle a strelby na ostrove Utøya spolu 77 ľudí. Millet tvrdí, že o vrahovi píše preto, aby v záplave iných medializovaných správ neupadol do zabudnutia – inými slovami, aby nebol „cenzurovaný“. V prvej časti autor anticipuje, že „experti“ budú chcieť Breivika označiť za blázna. Slovo expert Millet píše vždy v úvodzovkách, aby bolo zrejmé, že ich kvalifikáciou pohŕda. Sú produktmi a prisluhovačmi skazeného systému, ktorý potrebuje Breivika umlčať, lebo hovorí o islamizácii (105).

Druhá časť eseje by sa dala označiť ako pokus vykresliť Breivika v pozitívnom svetle a pretvoriť ho na obeť Systému. Označenie „fašista“ a „terorista“ v spojitosti

s Breivikom Millet odmieta ako neodôvodnené „fantazírovanie“ (*fantasme*, 110). Tvrdí, že Breivik je „symptómom doby“ (111), výsledkom „západnej dekadencie“, pretože je dieťaťom rozvedených rodičov (108). Millet si však protirečí, pretože Breivika predstavuje ako opak dekadencie: „je slušný sčítaný heterosexuál a na rozdiel od skutočne dekadentnej mládeže nenosí komické etno [*vêtements ethniques*] a nemá piercing“ (107). Zabíjanie pripisuje Millet akémusi prejavu „inštinktu civilizáčného prežitia“ (110). Ďalším dôvodom, prečo podľa Milleta nemôžeme Breivika označiť za fašistu, je ten, že nezabíjal imigrantov, ale bielych „mladých sociálnych demokratov, ktorí prispievajú k dekadencii“ (110). Z Milletovej výpovede cítiť určité zadostučinenie zo smrti mladých ľudí, pretože ich nevníma ako nevinné obeť, ale ako nepriateľov zabitých v konflikte. Autor sám upozorňuje, že – rovnako ako on – aj Breivik je „vojakom vo vojne bez mena“ (110).

V záverečnej časti Millet ponúka niekoľko úvah vyplývajúcich z Breivikovho činu. Už sa nepridŕža striktnej logiky z úvodu, ale zamyslenia radí voľnou juxtapozíciou, podobnou nespojitým textom z rokov 2008 – 2010. Najprv sa pozastavuje nad tým, že masové vraždy sú charakteristické pre severské krajiny a USA, čiže pre protestantské krajiny, ktoré Millet kritizuje ako kolísku demokracie, teda vlády nekultúrnej väčšiny. Potom sa sústreďuje na problematiku ideológie, ktorá je príčinou tzv. vojny bez mena. Protestantskú sekulárnu demokraciu a islam na jednej strane Millet stavia proti kresťanskému katolíctvu, jedinej nádeji na záchranu západnej civilizácie. Vzápätí sa autor zamýšľa nad zabíjaním ako umeleckým dielom – obdivuje jeho formálnu dokonalosť. Paradoxne, Breivika nepovažuje za umelca, pretože sa po zatknutí chvel, čím zaprel umelecký a existenciálny rozmer svojho činu (115). Jedným z najkontroverznejších výrokov poslednej časti je to, že „Nóri si Breivika zaslúžili“ (119), pretože sú komplicmi „Systému“, ktorý sa usiluje o nadvládu nad svetom prostredníctvom multikultúrnej otvorenej spoločnosti. Neetická veta potenciálne ospravedlňuje vraždu kohokoľvek, kto zastáva liberálne a demokratické hodnoty. Výrok je ešte znepokojujúcejší, ak ho čítame vo svetle Milletovho tvrdenia, že je „sám sebe morálnou autoritou“ (2005b, 49).

Pre text o Breivikovi je príznačné, že ho uzatvára úvaha o cenzúre v jej prvotnom, tradičnom význame: „tí, čo označujú ostatných za fašistov, sú fašistami, pretože sami zakazujú údajne rasistické diela ako *Pieseň o Rolandovi* alebo *Eddu* [stredoveké epické piesne severského pôvodu]. Ich odstránenie z kultúrneho dedičstva, cieľ Nového svetového poriadku, je vyhladením literatúry“ (120). Richard Millet k svojmu záväzujúcemu tvrdeniu dospel na základe pedantnej a na prvý pohľad logickej analýzy. Poukazuje však na neexistujúcich cenzorov a na vymyslený problém, pretože nikto sa nechystá spomínané diela z kultúrneho dedičstva odstrániť.

KONFRONTÁCIA KONŠPIRATÍVNEHO MYSLENIA S REALITOU

Vydanie troch kníh Richarda Milleta vyvolalo búrlivú reakciu. Stodvadsať spisovateľov sa podpísalo pod článok známej francúzskej prozaičky Annie Ernaux uverejnený v časopise *Le Monde* pod názvom „Le pamphlet fasciste déshonore la littérature“ (Fašistický pamflet hanobí literatúru).⁴ Autorka vedela, že jej reakcia vyvolá viac záujmu o Milleta, ako by si zaslúžil, i to, že podporí autorom dlhodobu pesto-

vaný obraz martýra (Macé-Scarron 2012, 3). Jej hlavným dôvodom pre napísanie článku bolo upozorniť na to, že „aj známy spisovateľ, ktorý majstrovsky ovláda jazyk [práve preto], je zodpovedný za svoje vyjadrenia“ a reakciu na text uzatvára tým, „že je potrebné nazvať veci pravým menom, čiže nazvať *Éloge* fašistickým pamfletom, ktorý hanobí literatúru“. Annie Ernaux použila v článku aj pasáže z ostatných Milletových kníh z roku 2012, no Millet napriek tomu tvrdil, že kritika knihy vôbec nečítala. Výčitku zopakoval až trikrát v článku z 13. septembra 2012, keď mu známy časopis *L'Express* – dištancujúc sa od názorov autora – poskytol priestor na napísanie stanoviska iba tri dni po vydaní článku Annie Ernaux. To isté Millet vyhlasoval ešte aj rok po afére v rozhovore, ktorý vyšiel v *Le Figaro*. Tvrdenie by mohlo byť pravdivé, keby Millet čítanie chápal ako nekritické prijatie jeho optiky. Je pravdepodobnejšie, že cieľom vyjadrení bolo prilákať čitateľov, ktorým by mohol zvestovať svoju pravdu. Nasvedčujú tomu aj veľkolepé titulky: *Pourquoi me tuez-vous ?* (Prečo ma zabíjate?, 2012d), *Richard Millet: « J'envisage de quitter cette France que j'aime »* (Richard Millet: „Chystám sa opustiť Francúzsko, ktoré milujem“, Clermont 2013). Napriek tomu, jediným priamym dôsledkom aféry pre Richarda Milleta bolo to, že sám rezignoval na post člena *comité de lecture*, čitateľskej rady vydavateľstva Gallimard, ktorá určuje jeho vydavateľskú politiku. Majiteľ vydavateľstva Antoine Gallimard bránil Milletovo právo na názor, hoci sa nestotožnil s jeho názormi. Richard Millet zostal zamestnancom vydavateľstva ako editor viacerých spisovateľov až do roku 2016.

Najzarážajúcejším aspektom aféry je to, že Richard Millet po jej vypuknutí mlčí, hoci sa rád štylizuje do úlohy bojovníka proti cenzúre. Jeho reakcie sú sporadické a ich spoločným menovateľom je spomínaná výčitka na adresu kritiky, že ho nečíta (*Le Figaro a L'Express*). Millet uspel už tým, že na seba upriamil pozornosť v najexponovanejšom období literárneho roka, hoci, ako tvrdí, nepredpokladal, že *rentrée littéraire*⁵ sa bude niesť v duchu aféry. Načasovanie vydania až troch kníh na koniec augusta svedčí o opaku a v kontexte Milletových tvrdení má aj symbolický charakter. *Reentrée* je zhmotnením toho, čo autor nazýva „postliterárnym“ predstavením, ktorého účelom je utopiť kvalitu v záplave braku – čiže cenzúrou *par excellence* –, a ako autor sám upozornil, jediným spôsobom prekonania takej cenzúry je vyvolať výmenu názorov, ktorá bude vyzeráť ako provokácia (2012c, 50).

Richard Millet svoju obranu napokon prenechal iným. Najvýznamnejším príspevkom je kniha *L'affaire Richard Millet* (Aféra Richard Millet) Muriel Rengervé z roku 2013, v ktorej autorka chronologicky sumarizuje aféru a komentuje reakcie v médiách. Pozastavuje sa medziiným aj nad tým, že k literárnej afére sa vyjadril premiér Jean-Marc Ayrault (94 – 95). Jeho komentár Rengervé interpretuje ako politizovanie diskusie a úsilie o cenzurovanie. Autorka bráni Milletovu, podľa nej apolitickú, literárnu pózu, no Milletov text literárny ani apolitický nie je. Je pevne ukotvený v predmetnej realite a jeho zámerom je ňou hýbať.

Štýl Muriel Rengervé je ešte militantnejší ako Milletov. Spomeňme napríklad názov prvej kapitoly „Poprava v piatich dejstvách“, ktorý je evidentným úsilím o modelovanie aféry ako klasickej tragédie, alebo názov inej kapitoly „Spisovatelia na bojisku“ či text z obálky knihy, ktorý uzatvára otázka „Vstúpilo Francúzsko do éry intelektuálneho terorizmu?“, atď. Muriel Rengervé okrem militantnej rétoriky

nekriticky preberá a hyperbolizuje Milletov jediný vecný pokus o obhajobu: na prvej strane knihy šesťkrát (sic) zopakuje, že musíme čítať *Éloge* (9). Rovnako nekriticky sa autorka stotožnila s Milletovým tvrdením, že „tí, ktorí veria, že Breivik je fašista, slúžia Novému svetovému poriadku“ (2013, 17). Autorka sa výrokom explicitne hlási ku konšpiratívnemu mysleniu, čím spochybňuje objektivnosť zvyšku Milletovej obrany. V tejto súvislosti nie je prekvapením, že okrem knihy Muriel Rengervé možno Milletových obhajcov nájsť na konšpiratívnych internetových portáloch zaradených do tzv. *fašosféry* (Albertini – Doucet 2016), kam okrem extrémnej pravice patria aj médiá šíriace dezinformácie.⁶ Píšu o Milletovi ako o popravenom disidentovi (Anonym 2014), o jeho lynčovaní (Cessole 2013). Je zvláštne a zároveň príznačné, že Millet, za iných okolností brániaci svoju apolitickosť, sa od krajnej pravice a konšpiratívnych médií nedištancuje.

Muriel Rengervé uzatvára miestami patetickú a adoratívnu Milletovu obhajobu ubezpečením, že „Millet pokračuje v písaní aj po afére, čím potvrdzuje absolútnu zvrchovanosť literatúry“ (2013, 266). Milleta prezentuje ako vzor, ktorý sa nedá zastrašiť a nikdy si nenechá vziať slobodu slova. Milletovi však slobodu slova nikto neberie a nič na tom nezmenilo ani jeho prepustenie z vydavateľstva Gallimard na jar 2016 po vydaní článku „Pourquoi la littérature de langue française est nulle“ (Prečo je francúzska literatúra nanič). Urážlivo v ňom kritizoval autorku a editorku vydavateľstva Gallimard Maylis de Kerangal, ktorú prezýva Babyliiss (6), čo je referencia na *babil*, bezvýznamný detský blabot. Okrem toho ju prirovnáva k Pol Potovi a Maovi (2), tvrdí, že píše pre medzinárodnú nekultúrnu masu malomeštiakov (2), že ju čítajú tisícky imbecilov (6) a že je lepšie utopiť sa, ako čítať jej knihu (5). Okrem Maylis de Kerangal Millet spomína viacerých autorov vydavateľstva a nepriamo útočí aj na majiteľa vydavateľstva (Anonym 2016b). Millet zrejme s prepustením počítal – od Gallimarda nie je už dávnejšie finančne závislý –, ale pravdepodobne predpokladal búrlivejšiu reakciu v médiách. Nová „aféra“, poukazujúca na cenzúru, vypukla napokon iba v konšpiratívnych médiách: internetový časopis *Causeur* na margo Milleta píše, že „v Paríži sa veselo cenzuruje“ a článok na stránke *voltaire.fr* prirovnáva Francúzsko k Severnej Kórei. Na rozdiel od nich, štandardné médiá reagovali vecne a lakonicky (napríklad Mahler 2016). Ak totiž chce niekto hovoriť o cenzurovaní Richarda Milleta, nemal by zabudnúť na to, že od apríla 2015 je šéfredaktorom časopisu *La Revue Littéraire* vydavateľstva Léo Scheer a iba v prvej polovici roka 2018 vydal u rovnakého vydavateľa tri knihy: *Cahiers de Damas* (Zápisky z Damašku), *Journal* (1971 – 1994). *Tome 1* (Denník 1971 – 1994, 1. diel) a *Déchristianisation de la littérature* (Dekristianizácia literatúry).

ZÁVER

Milletovu tvorbu môžeme interpretovať ako dôkladnú dokumentáciu vývoja sprisahaneckého myslenia u jedinca – problematika, ktorá je v súčasnom celosvetovom kontexte mimoriadne aktuálna. Ukazuje sa, že prerod nie je náhly ani priamočiary. Pre Milleta, či už ide o tvorbu románovú, alebo esejistickú, je písanie určitou formou sebaobjavovania, odkrývania významu, cizelovania argumentov a hľadania spojitosť. Mnohé jeho argumenty sa objavujú na viacerých miestach a autor z nich vyvodzuje

iba pozvoľna sa meniace závery. Aj pri pozornom čítaní možno získať presvedčenie, že Milletovo dielo je ideologicky nehybné (Drengubiak 2012, 167). Pre analýzu postupne sa meniacej reality konšpiratívneho myslenia sa Hofstadterov teoretický rámec ukazuje ako účinný nástroj. Jeho výhodou je to, že umožňuje identifikovať príbúdajúce prejavy sprisahaneckého myslenia a sledovať iné, ktoré sú odsunuté na okraj záujmu a mohli by uniknúť pozornosti, keby sme skúmali diela jednotlivito. Ani *Éloge littéraire d'Anders Breivik*, ktorá je najextrémnejším príkladom Milletovho sprisahaneckého myslenia, nie je najúplnejším repertoárom znakov sprisahaneckého myslenia. Apokalyptická rétorika, jeden zo znakov sprisahaneckého myslenia, sa prvýkrát objavila v románoch z prelomu tisícročia a neskoršie texty ju len preberajú ako fakt. Millet v *Éloge* nez dôrazňuje príliš explicitne svoju výnimočnosť ani morálnu nadradenosť, pretože tie demonštroval najefektívnejšie v knihe *Le dernier écrivain*. Prítomnosť militantného diskurzu je najvýraznejšia v *Langue fantôme*, kde Millet prichádza k záveru, že je vojakom v občianskej vojne a potrebuje zbrane, ktorými by ju viedol. Tou zbraňou je *Éloge* a je mimoriadne účinná. Útočí na tie podoby cenzúry, na ktoré Millet počas rokov poukazuje: na tvrdú cenzúru ako zákaz a otvorenú perzekúciu, ale i na mäkkú cenzúru, ktorá sa prejavuje jednak utopením kvalitnej literatúry v oceáne braku, ale i vyhýbaním sa kontroverzným témam z dôvodu politickej korektnosti. Keby bol Milletov *Éloge* zakázaný, autor by získal prvý nepopierateľný argument, že je obeťou cenzúry – s takou eventualitou však snáď ani sám Millet nepočíta. Druhú, skrytú cenzúru, ktorá spočíva vo „vymazaní“ autora zo spoločenského diskurzu, sa Milletovi podarilo textom o Breivikovi aspoň krátkodobo prelomiť – aj preto, že ho nikdy nezáväzovala politická korektnosť.

Slabou stránkou Hofstadterovho modelu je to, že neurčuje intenzitu jednotlivých znakov konšpiratívneho myslenia a nezamýšľa sa ani nad postupnosťou, v ktorej sa objavujú najčastejšie. Hofstadter tiež nedáva odpoveď na otázku, kde je hranica medzi konšpiratívnym a nekonšpiratívnym myslením. V Milletovom prípade nebola smerodajnou iba prítomnosť všemocného nepriateľa v *L'opprobre, essai de démonologie* a v *Arguments d'un désespoir contemporain*, ale najmä explicitný odkaz na etablované konšpiračné teórie (Nový svetový poriadok a 11. september). Od chvíle, keď ich autor pomenuje priamo, sa už nemôže brániť tým, že v konšpirácii neverí. Najneskôr od roku 2008 môžeme preto Milleta považovať za pevne ukotveného v konšpiratívnom myslení. Knihy z roku 2012 nie sú z hľadiska určenia prítomnosti konšpiratívneho myslenia smerodajné, a preto je možno zarážajúce, že autor vyvolal verejnú diskusiu až nimi. Reakcia však bola podmienená dvomi faktormi: knihy sú pokusom o legítimizáciu fašizmu a nepriamou výzvou k násiliu, a teda sú potenciálne nebezpečné. Keď Annie Ernaux verejne odsúdila *Éloge*, uvedomovala si, že upriamila pozornosť na Milleta, známeho, no relatívne málo čítaného autora.⁷ Rovnako si musela byť vedomá toho, že jej reakcia nepresvedčí čitateľov indoktrinovaných konšpiratívnym myslením, ktorí budú napriek dôkazom vnímať Milleta ako cenzurovaného martýra. Skutočnosť, že Annie Ernaux označila *Éloge* za fašistický pamflet, je dôležitá preto, lebo upozorňuje čitateľskú verejnosť na potenciálnu hrozbu a manipulatívny charakter Milletovej tvorby, pričom nepriamo ukazuje na konšpiratívne pozadie autorovho osobného konštruktú. Následná polemika z jesene 2012 je zase mementom, že slo-

boda prejavu neznamená imunitu voči kritike a že vyvodzovanie zodpovednosti za výroky nie je cenzúrou, akokoľvek by sa Millet usiloval presvedčať o opak.

POZNÁMKY

- ¹ Millet nikde nešpecifikuje, prečo chýba na zozname občanov oprávnených voliť. Vo Francúzsku, rovnako ako na Slovensku, je zápis do voličských zoznamov po dovŕšení plnoletosti automatický.
- ² Reforma je v poradí deviatou od vzniku Francúzskej akadémie v roku 1635. Predchádzajúca sa uskutočnila v roku 1935. Predstavitelia Francúzskej akadémie uprednostňujú v súvislosti s reformou slovo úpravy, pretože sú zacielené na odstránenie nepravidielností a anomálií z jazyka. Nové pravopisné pravidlá sa stali záväznými až od roku 2016.
- ³ Psychológia poukazuje na to, že viera v jednu konšpiračnú teóriu koreluje s vierou v inú (Goertzel 1994, 731).
- ⁴ Milletov text a aféra boli reflektované aj na Slovensku v článku „Comment cerner le personnage controversé de Richard Millet?“ (Kupčihová 2013, 70 – 71).
- ⁵ Začiatok literárneho roka. Obdobie od konca augusta po začiatok novembra, počas ktorého vychádza najviac titulov a do ktorého vydavateľstvá sústredia vydanie najvýznamnejších textov.
- ⁶ Keď Ivan Jaffrin (2015) porovnáva Milletovu aféru s podobným prípadom s Renaudom Camusom (2000 – 2002), prichádza k záveru, že ich spoločným znakom je vytváranie disidentského diskurzu, alternatívnej reality a publika, ktoré nekriticky prijíma alarmujúce tvrdenia o hrozjacej občianskej vojne atď., ale nepoukazuje na ich príbuznosť so sprisahaneckými teóriami.
- ⁷ O zvýšenom záujme verejnosti o Milletove texty svedčí aj nárast počtu komentárov pri autorových knihách. Milletov čitateľsky najúspešnejší a najpredávanejší román *Ma vie parmi les ombres* (2003b) mal v roku 2018 v sekcii recenzií na francúzskom Amazone iba osem komentárov, zatiaľ čo knihy z roku 2012 *Langue fantôme* a *Éloge* ich mali dvadsaťdeväť, *De l'antiracisme comme terreur littéraire* sedemnáť a román *Intérieur avec deux femmes* tri.

LITERATÚRA

- Académie française (oficiálna stránka). Dostupné na: <http://www.academie-francaise.fr/histoire/index.html> [cit. 15. 5. 2018].
- Albertini, Dominique – David Doucet. 2016. *La Fachosphère. Comment l'extrême droite remporte la bataille d'Internet*. Paris: Flammarion.
- Anonym. 2014. „Comment le système médiatico-culturel a mis à mort un dissident.“ *Observatoire du journalisme*, 5. marec. Dostupné na: <https://www.ojim.fr/dossier-retour-sur-laffaire-millet/> [cit. 22. 6. 2018].
- Anonym. 2016a. „Richard Millet bientôt viré de Gallimard ? Eh non, vous n'êtes pas en Corée du Nord.“ *Boulevard Voltaire*, 7. marec. Dostupné na: <http://www.bvoltaire.fr/richard-millet-bientot-vire-de-gallimard-eh-non-vous-netes-pas-en-coree-du-nord/> [cit. 22. 6. 2018].
- Anonym. 2016b. „Richard Millet 'bientôt licencié' de chez Gallimard pour un article hostile à Maylis de Kerangal.“ *BibliObs*, 3. marec. Dostupné na: <https://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20160303.OBS5788/richard-millet-bientot-licencie-de-chez-gallimard-pour-un-article-hostile-a-maylis-de-kerangal.html> [cit. 15. 10. 2018].
- Buzássyová, Klára – Alexandra Jarošová a kol. 2006. *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Cessole, Bruno de. 2013. „L'affaire Millet, un lynchage médiatique.“ *Valeurs actuelles*, 31. október. Dostupné na: <http://www.valeursactuelles.com/culture/laffaire-millet-un-lynchage-mediatique-41781> [cit. 20. 6. 2018].
- Clermont, Thierry. 2013. „Richard Millet : 'J'envisage de quitter cette France que j'aime'“ *Le Figaro*, 16.

- október. Dostupné na: <http://www.lefigaro.fr/livres/2013/10/16/03005-20131016ARTFIG00591-richard-millet-j-ennisage-de-quitter-cette-franceque-j-aime.php> [cit. 22. 8. 2018].
- Drengubiak, Ján. 2012. *Richard Millet, du personnel vers l'universel*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Éditions Léo Scheer (oficiálna stránka). Dostupné na: <http://leoscheer.com/> [cit. 20. 6. 2018].
- Ernaux, Annie. 2012. „Le pamphlet fasciste de Richard Millet déshonore la littérature.“ *Le Monde* (Idées), 10. september. Dostupné na: https://www.lemonde.fr/idees/article/2012/09/10/le-pamphlet-de-richard-millet-deshonore-la-litterature_1758011_3232.html [cit. 26. 2. 2018].
- Falcone, Matthieu. 2016. „Richard Millet: ça censure pas mal à Paris.“ *Causeur*, 4. marec. Dostupné na: <https://www.causeur.fr/richard-millet-maylis-kerangal-gallimard-37062> [cit. 22. 6. 2018].
- Giocanti, Stéphane. 2009. *Une histoire politique de la littérature; De Victor Hugo à Richard Millet*. Paris: Flammarion.
- Goertzel, Ted. 1994. „Belief in Conspiracy Theories.“ *Political Psychology* 15, 4: 731 – 742.
- Hofstadter, Richard. 1964. „The Paranoid Style in American Politics.“ *Harper's Magazine*, november. Dostupné na: <https://archive.harper.org/1964/11/pdf/HarpersMagazine-1964-11-0014706.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJUM7PFZHQ4PMJ4LA&Expires=1540804867&Signature=PsI9I-cUVJngLrxSwNqYBRRYwsc%3D> [cit. 2. 4. 2018].
- Jaffrin, Ivan. 2015. „L'affaire Richard Millet ou la critique radicale de la société multiculturelle.“ *CON-TEXTES* (Varia), 31. október. Dostupné na: <http://journals.openedition.org/contextes/6100> [cit. 20. 6. 2018].
- Knight, Peter, ed. 2003. *Conspiracy theories in American history*. Santa Barbara – Denver – Oxford: ABC-CLIO.
- Kupčíhová, Katarína. 2013. „Comment cerner le personnage controversé de Richard Millet?“ *Philologia* 23, 1: 69 – 72.
- Macé-Scarron, Joseph. 2012. „Stupeur et tremblements.“ *Magazine littéraire* 46 (517), 2: 3.
- Mahler, Thomas. 2016. „Richard Millet: 'Le Système a donné l'ordre qu'on ne parle plus de mes livres.'“ *Le Point*, 2. marec. Dostupné na: http://www.lepoint.fr/societe/richard-millet-le-systeme-a-donne-l-ordre-qu-on-ne-parle-plus-de-mes-livres-02-03-2016-2022308_23.php [cit. 22. 8. 2018].
- Malinová, Zuzana. 2010. *Puissances du romanesque*. Clermont-Ferrand: Presses universitaires Blaise Pascal.
- Millet, Richard. 1995. *La gloire des Pythre*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 1997. *L'amour des trois soeurs Piale*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2000. *Lauve le Pur*. Gallimard: Paris.
- Millet, Richard. (1988, 1989, 1992) 2001. *L'angélus – La chambre d'ivoire – L'écrivain Sirieux*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. (1993) 2003a. *Le sentiment de la langue*. Paris: La table ronde.
- Millet, Richard. 2003b. *Ma vie parmi les ombres*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2004. *Fenêtre au crépuscule*. Paris: La table ronde.
- Millet, Richard. 2005a. *Le dernier écrivain*. Cognac: Fata Morgana.
- Millet, Richard. 2005b. *Le harcèlement littéraire*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2007. *Dévoration*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2008. *L'opprobre, essai de démonologie*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2010. *L'enfer du roman. Réflexions sur la postlittérature*. Paris: Gallimard.
- Millet, Richard. 2011a. *Fatigue du sens*. Paris: Pierre Guillaume de Roux.
- Millet, Richard. 2011b. *Arguments d'un désespoir contemporain*. Paris: Hermann.
- Millet, Richard. 2012a. *Intérieur avec deux femmes*. Paris: Pierre Guillaume de Roux.
- Millet, Richard. 2012b. *De l'antiracisme comme terreur littéraire*. Paris: Pierre Guillaume de Roux.
- Millet, Richard. 2012c. *Langue fantôme, suivi de Éloge littéraire d'Anders Breivik*. Paris: Pierre Guillaume de Roux.
- Millet, Richard. 2012d. „Pourquoi me tuez-vous?“ *L'Express*, 12. september. Dostupné na: https://www.lexpress.fr/culture/livre/richard-millet-pourquoi-me-tuez-vous_1160088.html [cit. 22. 8. 2018].
- Millet, Richard. 2016. „Pourquoi la littérature de langue française est nulle.“ *La Revue Littéraire* 12 (61), 1: 1 – 9.

- Panczová, Zuzana. 2015. „Stručný úvod do tematiky sprisahaneckých teórií (Editoriál).“ *Slovenský národopis* 63, 3: 187 – 194.
- Rengervé, Muriel. 2013. *L'affaire Richard Millet. Critique de la bien-pensance*. Paris: Éditions Jacob-Duvernet.
- Wögerbauer, Michael. 2012. „Úvodem.“ In *Nebezpečná literatúra? Antologie z myšlení o literární cenzuře*, ed. Tomáš Pavlíček – Petr Píša – Michael Wögerbauer, 7 – 17. Brno: Host.

Conspiratorial thinking in the works of the “censored” author Richard Millet

---

Richard Millet. Censorship. Contemporary French literature. Conspiratorial thinking.

The paper analyzes the works of French author Richard Millet and the way he thematizes censorship from his early works up to the controversial eulogy of Anders Breivik in 2012. The author's claim of being a victim of censorship is approached as a symptom of a larger problem that is conspiratorial thinking. The study shows that Millet's conspiratorial ideation evolves progressively and becomes ever more pronounced and radicalized in his writings. Though censorship, in his mind, takes up different forms – from political correctness to indirect means of silencing – it underlies the author's conspiratorial mindset on every stage and is a part of his self-image.

Doc. Mgr. Ján Drengubiak, PhD.
Inštitút romanistiky
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17. novembra č. 1
08011 Prešov
Slovenská republika
jan.drengubiak@unipo.sk